

практики. Це сучасні дослідження аплікатур гри на піпі, що розширюють та збагачують її музичний словник.

Аліна Чуракова

*студентка 2 курсу кафедри історії української та
зарубіжної музики,
ХНУМ імені І. П. Котляревського
Науковий керівник:
Рощенко Олена Георгіївна,
доктор мистецтвознавства, професор*

"DIE SCHÖPFUNG" Й. ГАЙДНА: ВІД ХАОСУ ДО СВІТЛА

Розкриття художньо-релігійної концепції «від хаосу до світла» в ораторії Й. Гайдна «*DIE SCHÖPFUNG*» потребує глибинного аналізу музично-поетичного тексту твору. Своєрідністю розкриття концепції постає її концентрований виклад в межах I частини тричастинної Ораторії, тобто впродовж відтворення першого дня Творіння. Також розкриття даної концепції Ораторії Й. Гайдна взаємодіє з відтворенням художньої теми «від мороку до світла». Відзначимо, що концепція «від хаосу до світла» постає як більш широка відносно відтворення теми «від мороку до світла», котра набуває значення як її частини.

Й. Гайдн є одним з композиторів, у творчості котрого склалася релігійно-художня концепція «від хаосу до світла», до розкриття котрої увійшла художня тема «від мороку до світла». Слід підкреслити, що тема «від мороку до світла» згодом стала тлумачитися як «візитівка» Л. ван Бетховена,

але потрібно віддати належне Й. Гайдну як тому композитору, котрий в межах Віденської класичної школи випередив свого геніального учня Л. ван Бетховена. Окрім історичного пріоритету Й. Гайдна у розкритті наведеної художньої теми, слід зазначити, що її вирішення у цих двох представників Віденського класицизму має значні відмінності. Ці відмінності постають наочними у разі здійснення порівняльного аналізу щодо розкриття наведеної теми у художніх творах Й. Гайдна та Л. ван Бетховена.

Концепція Й. Гайдна має теоцентричний, надособистісний характер, розгортаючись у божественному хронотопі вічності і безмежності. Натомість у Л. ван Бетховена розкриття аналізованої концепції пов'язане з антропоцентричним світоустроєм, у котрому діють категорії часу і простору. Якщо в Ораторії Й. Гайдна досягнення світла не може бути пов'язаним з боротьбою, адже у теоцентричному всесвіті домінує всевладність Божественного імператив (І сказав Бог: і буде світло (*Und Gott sprach: Es werde Licht*)), то в творах Л. ван Бетховена досягнення світла постає як наслідок напруженої боротьби сонячного героя з проявами мороку й фатуму. У Й. Гайдна тема «від мороку до світла» постає як складова в розкритті концепції «від хаосу до світла», тоді як у Л. ван Бетховена наведена тема набуває самодостатнього значення. Якщо в Ораторії Й. Гайдна дана концепція має релігійно-філософський, теологічний характер, то у Л. ван Бетховена розкриття теми відбувається в антропоцентричному вимірі.

Симфонічною картиною Хаосу (№1 *Die Vorstellung des Chaos, Largo*) відкривається Ораторія Й. Гайдна, в якій композитор синтезує філософсько-поетичні і християнські уявлення про Хаос як безодню. Хаос, за уявою Й. Гайдна, постає як картина світу до початку Творіння. Як символ умовної порожнечі ми можемо вважати тричі подвоєну

октаву, що охоплює нижній і середній оркестровий діапазон. Подовжена ферматою у темпі *Largo*, октава може набути значення тієї порожнечі, що властива їй розумінню як Хаос. В партіях струнно-смичкової групи можемо знайти зменшений акорд, який неодноразово переходить в домінанту і розв'язується в тоніку – ніби численні спроби упорядкувати Хаос.

№2 (*Im Anfange schuf Gott Himmel und Erde*) вказує на місце дії – між небом і землею і час – на початку. Оповідачами в цьому номері є архангели Рафаель та Уріель, між ними наративну функцію має хор, який цитує Боже слово. В цьому номері з'являються такі музично-поетичні символи світу до початку Божественного Творіння як *Finsternis* (пітьма) та *Tiefe* (глибина).

Але в даному номері вперше з'являється і представник світла – *Licht*, власне світло. Його поява відбилась і в музиці: тональність змінюється на одноіменний мажор, важливе його значення також підкреслене метроритмічно – ціла тривалість у хорі, в той час як безпосередньо момент Творіння пронизує тутті оркестру.

В №3 (*Nun schwanden vor dem heiligen Strahle*), архангел Уріель оповідає картину появи першого дня Творіння, під час якої виникають наступні образи світла – *heiligen Strahle* (святий промінь), *Tag* (день), *Ordnung* (порядок) та *Gottes Wort* (Боже слово). Важливо, що образ святого променя має також музичне втілення, а саме інтонему, яка представлена у вигляді розгорнутого тонічного тризвуку і яку ми можемо побачити в партії флейти у вступі до арії Уріеля. Поняття *Tag* (день) також має важливе значення, адже свідчить про початок першого дня Творіння.

Майже одразу після інтонемі святого променя можемо побачити інтонему тіней, яка має у складі малі та великі секунди. В арії Уріеля інтонема тіней звучить

безпосередньо на словах «*des schwarzen Dunkels gräuliche Schatten*» (похмурі тіні з чорної темряви). Також з представників Хаосу в цьому номері є *Verwirrung* (плутанина), *Höllengeister Schar* (згряя пекельних духів) а також *ewigen Nacht* (вічна ніч). Завдяки святому променю темрява і Хаос відступають, а *Ordnung* (порядок) проростає – *Verwirrung weicht, und Ordnung keimt empor* (плутанина минає і порядок проростає).

Після цього розгортається «сцена втечі» представників Хаосу під час другої частини арії Уріеля та хорового фугато, як *Höllengeister Schar* (згряя пекельних духів) втекли до *ewigen Nacht* (вічної ночі), музична сторона Ораторії сповнена хроматизмів. Тональність до-мінор, що була в першому номері, повертається, що свідчить про те, що дана тональність теж музична ознака Хаосу. Чотириголосне хорове фугато, в якому було падіння тіней і видозмінена інтонація променя, завершується гомофонно-гармонічним розділом, що свідчить про становлення порядку, *eine neue Welt* (новий світ), з'являється за *Gottes Wort* (Божим словом), в ньому немає місця Хаосу.

Отже, шлях від хаосу до світла в ораторії Й. Гайдна «*DIE SCHÖPFUNG*» пов'язаний з переходом від незаповненості, від жахливого, переривання розвитку вторгненням інтонаційних символів Хаосу, пов'язаний з проявом оформленості духовності, животворящої символіки, серед котрої є промінь, відділення образів пітьми як проявів Хаосу від світла, що спостерігається на рівні інтонаційної драматургії, в образі котрої характеризують словесні символи *Licht, heiligen Strahle, Ordnung* та *Gottes Wort*.